

ERGENLİKTE KİMLİK GELİŞİMİNİ AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR/MODELLER: ERGEN RUH SAĞLIĞI AÇISINDAN SONUÇLARI

Ümit MORSÜNBÜL*

ÖZET

Amac: Ergenlik döneminde, gençler kimliklerini oluşturmak için büyük bir çaba gösterirler. Erikson'un psikososyal gelişim kuramının sayıltılarını temel alan bir çok model/yaklaşım önerilmiştir. Bu gözden geçirme çalışmasının amacı Erikson'un kuramına dayanarak geliştirilen bazı kimlik gelişimi yaklaşım/modellerinin temel varsayımlarını incelemek ve bunların ergen ruh sağlığı açısından sonuçlarını ortaya koymaktır. **Yöntem:** Ergenlik döneminde kimlik gelişimini ele alan yaklaşımları/modelleri ve bunların ruh sağlığı açısından doğurgularını içeren çalışmalar yurt içi ve yurt dışı veri tabanlarından (ULAKBİM, ISI WEB, SCIENCE DIRECT, EBSCHOHOST, PSYCH-INFO) taranmış ve kimlik gelişimini ele alan kitaplar incelenmiştir. **Sonuçlar:** Gözden geçirme çalışmasının sonucunda Erikson'nun kimlik gelişimi kuramının temel önermelerini ele almaya çalışan yaklaşımların/modellerin ortaya konulduğu görülmüştür. **Tartışma:** Ergen ruh sağlığı açısından, özellikle seçeneklerin araştırılması sürecini aktif biçimde yaşayan ergenlerin ruh sağlığı açısından daha sağlıklı oldukları söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Kimlik gelişimi, ergen ruh sağlığı

SUMMARY: APPROACHES/MODELS WHICH EXPLAIN IDENTITY DEVELOPMENT DURING ADOLESCENCE: RESULTS OF APPROACHES/MODELS IN TERMS OF ADOLESCENT MENTAL HEALTH

Objective: Youths show great effort to construct their identity during adolescence. A lot of models/approaches have been proposed by taking Erikson's psychosocial developmental theory as the basis. The aim of this review was to investigate approaches/models which were developed in light of Erikson's theory. **Method:** Studies about mental health of adolescents which investigate the models/approaches about identity development were reviewed from national and international data bases (ULAKBİM, ISI-WEB, SCIENCE DIRECT, EBSCHOHOST, PSYCH-INFO) and also books which include identity development were investigated. **Results:** According to the results of the review, some models/approaches were proposed which deal with propositions of Erikson's identity development theory. **Discussion:** It can be said that adolescents who experience actively exploration process are healthier in terms of mental health.

Key words: Identity development, adolescent mental health

GİRİŞ

Ergenlik döneminde temel yapılandırmalar kimlik gelişimi etrafında gerçekleşmektedir. Ergenler kimliklerini oluşturmak için büyük çaba gösterirler. Çoğu ergen için kimlik gelişimi görece rahat, güvenli biçimde gerçekleşirken, kimi ergenler için de sancılı, sıkıntılı, zaman zamanda umarsız bir tırmanma mücadelesine dönüşebilmektedir (Demir ve ark. 2009). Kimlik kavramının ne olduğu hakkında bir inceleme yapıldığında çoğu çalışmada kimliğin kısaca "ben kimim?" sorusuna verilen yanıt olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ancak bu soruya cevap vermenin kolay olmaması gibi bu sorunun cevabına nasıl ulaşıldığının araştırılması da kolay görünmemektedir.

Kimlik gelişimiyle ilgili literatüre bakıldığında Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nın ve bu kuramın temel kavramlarını alarak oluşturulan Marcia'nın Kimlik Statüleri Modelinin araştırmalara yön verdiği görülebilir. Kimlik Statüleri Modeli ortaya konulduğundan beri bu

*Uzm. Psk., Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

modeli temel alan beş yüzün üzerinde kuramsal ve ampirik yayın yapılmıştır (Luyckx ve ark. 2008). Bu model sıklıkla kullanılmasına rağmen bazı araştırmacılar (Cote ve Levine 1988, van Hoof 1999) tarafından sınırlı ya da Erikson'un yaklaşımını tam olarak yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirilirken, bazı araştırmacılar da (Bosma ve Kunnen 2001, Luyckx ve ark. 2008) bu kurama bazı eklemeler yapmaya çalışmışlardır. Bunun yanında ergenlik döneminde kimlik gelişimini açıklamak amacı ile Berzonsky (1992) sosyal-bilişsel süreçlere vurguda bulunan kimlik gelişimi yaklaşımını, Waterman (1992) ise kişisel anlamlılık duygusuna vurguda bulunan yaklaşımını ve Luyckx ve arkadaşları (2006, 2008) kimlik gelişiminin boyutları modelini ortaya koymuştur.

Türkiye'de kimlik gelişimi ile ilgili çalışmalar, yurtdışındaki çalışmalarla karşılaştırıldığında çok sınırlı görünmektedir. Türkiye'deki çalışmaların büyük çoğunluğunun kimlik statüleri modelini temel alarak yapıldığı görülmektedir. Diğer yaklaşımları temel alarak yapılan

araştırmalar ve bunların kuramsal yapılarını açıklayan çalışmalar çok sınırlı düzeydedir. Bu nedenden dolayı kimlik gelişimini ele alan farklı yaklaşımların incelenmesi ve bunları temel alan araştırmaların yapılması, ergenlik döneminde kimlik gelişiminin doğru bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Erikson (1963, 1968) kimlik gelişiminin ergenlikteki temel görev olduğunu ve kimlik gelişiminin niteliğinin de psikopatolojinin gelişmesinde önemli rol oynadığını belirtmiştir. Ancak kimlik gelişiminin ergenlerin ruh sağlığına etkisi konusuna araştırmacılar çok ilgi göstermemiştir (Adams ve ark. 1994). Bu nedenle ergenlik döneminde kimlik gelişimini açıklayan model/yaklaşımların ergen ruh sağlığı açısından sonuçlarının gözden geçirilmesi önemli görünmektedir.

Bu bilgiler ışığında bu gözden geçirmenin amacı, Erikson'un kuramına dayanarak geliştirilen bazı kimlik gelişimi yaklaşım/modellerinin temel varsayımlarını ve bunların ergen ruh sağlığı açısından sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu çalışmada ergenlik döneminde kimlik gelişimini ele alan yaklaşımları/modelleri ve bunların ruh sağlığı açısından sonuçlarını içeren çalışmalar yurt içi ve yurt dışı veri tabanlarından (ULAKBİM, ISI-WEB, SCIENCE DIRECT, EBSCHOST, PSYCH-INFO) taranmış ve kimlik gelişimini ele alan kitaplar incelenmiştir.

Kimlik gelişimi incelendiğinde karşımıza çıkan kuramlardan/yaklaşımlardan kimlik gelişimi literatürüne en fazla etkide bulunan Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'dır. Erikson (1968; s.17) kimliği, "bireyin biricikliğinin bilinçli duygusu; deneyimlerin sürekliliği için bilinçsizce çaba; ve grubun düşünceleri ile dayanışma" olarak tanımlamaktadır. Erikson'un tanımlamasında üç yapı kimlik duygusunun oluşması için gereklidir. İlki kişi, içsel aynılığı ve bütünlüğü deneyimlemelidir. İkincisi içsel aynılık duygusu zaman içerisinde sürmelidir ve son olarak da kimlikle ilgili içerikler toplumsal yaşam içerisinde deneyimlenmelidir (Patterson ve ark. 1992). Erikson kimlik gelişimi sürecini iki dinamik ögenin karşılıklı etkileşimi olarak görmektedir. Bunlar kimlik sentezi ve kimlik karmaşasıdır. Kimlik sentezi bireyin benlik duygusuyla ilgili çeşitli içerikleri işlevsel ve içsel olarak tutarlı bütünler

haline getirme yeteneğini gösterir. Kimlik karmaşası ise tutarlı ve işlevsel benlik duygusunun yokluğunu ve kimlikle ilgili içeriklerin tutarlı bir bütün haline getirilememesidir (Schwartz ve Pantin 2006). Erikson'a göre kimlik basit bir olgu değildir. Kimlik çok boyutlu ve çok düzeyli yapılandırmaları içerir. Erikson üç kimlik boyutu önermiştir; bunlar ego kimliği, kişisel kimlik ve sosyal kimliktir. Ego kimliği bireyin benlik duygusunun altında yatan bilinçsiz süreci gösterir. Kişisel kimlik, kişinin geliştirdiği amaçları, değerleri ve inançları ifade eder. Sosyal kimlik ise grubun idealleriyle, kimliğiyle dayanışma duygusunu ifade eder (Schwartz ve Pantin 2006).

Marcia (1980) Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nın temel kavramlarını kabul ederek, kimlik yapılarının ölçülebilir yollarını incelemiştir. Marcia, kimliği benliğin yapılandırması olarak kavramsallaştırmış, seçeneklerin araştırılması (exploration) ve bağlanma (commitment) süreçlerini temel alarak dört kimlik statüsü tanımlamıştır (Marcia 1980, 1989, 1994, 2002). Başarılı kimlik statüsünde yer alan bireyler, aktif olarak olası seçenekleri araştırarak bağlanmada bulunurlar. Askıya alınmış kimlik statüsünde yer alan bireyler, aktif olarak olası seçenekleri araştırırlar ancak belirgin bağlanmalarda bulunmazlar. İpotekli kimlik statüsünde yer alan bireyler, belirgin bağlanmalarda bulunurlar ancak bu bağlanmaları oluştururken aktif araştırma sürecini yaşamazlar. Dağınık kimlik statüsünde yer alan bireyler ise geçici araştırmalarda bulunurlar ancak herhangi bir bağlanmada bulunmazlar. Marcia (1994) kimlik statülerini kaygı düzeyi ve benlik saygısı açısından karşılaştırdığı çalışmasında, askıya alınmış ve dağınık kimlikteki ergenlerin en yüksek kaygı düzeyine sahip olduklarını göstermiştir. Benlik saygısı açısından ise başarılı ve ipotekli kimlikteki ergenlerin, askıya alınmış ve dağınık kimlikteki ergenlerden daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını göstermiştir.

Yapılan çalışmalarda (Fulton 1997, Wallace-Broschious ve ark. 1994) başarılı kimlik statüsündeki ergenler diğer statülerdeki ergenlere göre psikolojik yönden daha sağlıklıdır. Askıya alınmış statüsündeki ergenler kaygı ölçümlerinde en yüksek puanları almıştır. Dağınık kimlik statüsündeki ergenler ise en yüksek düzeyde psikolojik ve kişilerarası ilişki sorun-

ları göstermiştir. İpotekli kimlik statüsündeki ergenlerin ise en fazla önyargılı ve en düşük özerkliğe sahip oldukları bulunmuştur. Beş Etken Modeli içinde ele alınan kişilik boyutlarındaki puanlarla, kimlik statüleri arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmanın (Clancy ve Dollinger 1993) sonuçları başarılı kimlikteki ergenlerin daha dışa dönük ve daha az nörotik, dağınık kimlikteki ergenlerin ise daha fazla nörotik, daha az açık ve daha az anlaşılabilir olduğunu göstermiştir.

Türkiye’de kimlik statüleri ile ruh sağlığı değişkenlerini birlikte inceleyen çalışmalar çok azdır. Dereboy ve arkadaşları (1999) yaptıkları çalışmada Benlik Kimliği Objektif Ölçüm Skalası Genişletilmiş Formu ile Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı’nı ruhsal sorunlar ve özdeğer duygusu açısından incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ruhsal sorunlar açısından başarılı kimlikteki ergenler, diğer statülerdeki ergenlere göre en düşük puanlara sahiptir. Özdeğer duygusu açısından ise dağınık kimlikteki ergenlerle diğer statülerdeki ergenler arasında anlamlı fark bulunmazken; askıya alınmış kimlik statüsündeki ergenlerin puanları, başarılı, ipotekli ve dağınık kimlik statülerinden anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. Araştırmacılara göre bu farklı bulgu araştırmada yer alan bireylerin özelliklerinden çok ölçme aracının geçerliliği ile ilgilidir.

Marcia’nın modelini temel alan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında başarılı kimlik statüsündeki ergenlerin diğer statülerdeki ergenlere göre ruhsal açıdan daha sağlıklı oldukları söylenebilir. Marcia’nın kimlik statüleri modeli yaygınlığına rağmen son yıllarda Berzonsky’nin sosyal-bilişsel kimlik gelişimi yaklaşımı da araştırmalarda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Berzonsky, bireylerin benlikle ilgili konuları nasıl ele aldıklarını, kimlik konularını nasıl müzakere ettiklerini ve bunlarla ilgili olarak ne tür karar verme biçimlerini kullandıklarını göz önüne alarak kimlik stilleri yaklaşımını ortaya koymuştur (Berzonsky 1992, 2003, Berzonsky ve Ferrari 1996, Berzonsky ve ark. 1999). Berzonsky, sosyal-bilişsel süreçleri göz önünde bulundurarak üç kimlik stili tanımlamıştır. Bilgi yönelimli bireyler, kimlik duygusunun yapılandırılması ile ilgili karar verirken ve bağlanmalarını şekillendirirken, kendi kimlikleriyle ilgili bilgileri etkin

bir biçimde araştırır ve değerlendirirler. Norm yönelimli bireyler, kimlikle ilgili sorunlarla karşılaştıklarında aileler ve toplumsal referans gruplarını içeren bireylerin beklenti ve isteklerini göz önünde bulundururlar. Son olarak da kaçınma yönelimli bireyler, kişisel çatışmalardan ve kimlikle ilgili problemlerle karşı karşıya kalmaktan kaçınırlar (Berzonsky 1992, 2003, Berzonsky ve Ferrari 1996, Berzonsky ve ark. 1999).

Nurmi ve arkadaşları (1997) yaptıkları çalışmada bilgi yönelimli ergenlerin kaygı ve stresle aktif biçimde baş ettiklerini ve yüksek benlik saygısına sahip olduklarını göstermiştir. Kaçınma yönelimli ergenlerin ise kişiler arası ilişkilerde problemler yaşadıklarını, düşük benlik saygına ve yüksek anksiyete düzeyine sahip olduklarını ayrıca alkol ve madde kullanımı ile ilgili problemler yaşadıklarını göstermiştir. Vleioras ve Bosma (2005) ise kimlik stillerini psikolojik iyi oluş hali açısından karşılaştırdıkları çalışmada kaçınma yönelimli ergenlerin psikolojik iyi oluş puanlarının diğer stildeki ergenlerden düşük olduğunu göstermiştir. Türkiye’de kimlik stilleri yaklaşımını temel alan çalışmalar (Çelen ve Kuşdil 2006, Eryiğit ve Kerpelman 2009) sınırlıdır. Eryiğit ve Kerpelman (2009) Türkiye’de yaşayan ergenlerle yaptıkları çalışmada bilgi yönelimli ergenlerin hem kişisel hem de kişilerarası benlik saygılarının yüksek olduğunu buna karşın norm yönelimli ergenlerin sadece kişilerarası benlik saygılarının yüksek olduğunu göstermiştir. Kimlik stilleri yaklaşımının ruh sağlığı açısından sonuçlarına baktığımızda bilgi yönelimli bireylerin en az sorunlu grup, kaçınma yönelimli bireylerin ise en fazla sorun gösteren grup olduğu söylenebilir. Araştırmacıların çok fazla ilgi göstermediği ancak ergen ruh sağlığı açısından önemli öngörülerini Waterman’ın optimal psikolojik işlev olarak kimlik yaklaşımı, kimlik kararının yapılanmasının niteliği ile ilgilendiği için ergenlikte kimlik gelişiminin açıklanmasında yarar sağlamaktadır (Kroger 2000).

Waterman (1992, 1999) optimal psikolojik işlev olarak kimlik yaklaşımında, Erikson’un kimlik gelişimi kuramı ve mutluluk ahlakı (eudomozizm) felsefesinin temelleri kullanılmıştır. Bu kurama göre insanlar yaşamlarındaki gerçek potansiyellerine, doğru benliklerini keşfettiklerinde ulaşırlar. Waterman (1992, 1999) en iyi

psikolojik işlev olarak yaklaşımında bireylerin kimlikle ilgili öğelerinde kişisel anlamlılığın olup olmasını göz önüne alarak yedi kimlik statüsü tanımlamıştır. Bunlar, anlamlandırılmış/anlamlandırılmamış başarılı kimlik statüsü, anlamlandırılmış/anlamlandırılmamış askıya alınmış kimlik statüsü, askıya alınmış kimlik statüsü, anlamlandırılmış/anlamlandırılmamış ipotekli kimlik statüsü, ve son olarak da dağınık kimlik statüsüdür. Dağınık kimlik statüsünde yer alan bireyler herhangi bir bağlanmada bulunmadıkları ve kimlik biçimlenmesi görevi ile ilgili olmadıkları için kişisel anlamlılık kavramının bu statüde olmayacağı varsayılmıştır. Waterman (1992) benlik saygısı, mutluluk, depresyon ve anksiyete değişkenlerine göre statüleri karşılaştırdığı çalışmada kişisel anlamlılık ile benlik saygısı ve mutluluk arasında olumlu ilişki olduğunu, depresyon ve anksiyete ile de olumsuz ilişki olduğunu göstermiştir. Waterman'ın yaklaşımında ruhsal sağlığı oluşturan sürecin bağlanmanın niteliği olduğu görülebilir. Ergenler kimlik öğelerinin kendi benlikleri ile uyumlu olduğunu düşündüklerinde ruhsal olarak daha sağlıklı görünmektedirler. Son yıllarda kimlik gelişimi ile ilgili çalışmalarda ön plana çıkmaya başlayan bir yaklaşım da kimlik gelişiminin boyutları yaklaşımıdır.

Luyckx ve arkadaşları (2006, 2008) kimlik gelişimi ile ilgili yaklaşımlarında, Marcia'nın (1989, 1994) kimlik statülerini belirlemek için kullandığı seçeneklerin araştırılması ve bağlanma değişkenlerini alt boyutlara ayırmışlardır. Seçeneklerin araştırılması, genişlemesine seçeneklerin araştırılması (ergenlerin, bağlanma yapmadan önce farklı kimlik alternatifleri ile ilgili araştırmalar yapma derecesini göstermektedir), derinlemesine seçeneklerin araştırılması (ergenlerin buldukları andaki yapmış oldukları bağlanmaların kendilerine uygunluğunu derinlemesine araştırılmasını göstermektedir), saplantılı seçeneklerin araştırılması (bireylerin büyük ölçüde sıkı bağlanmalara ulaşmalarını zorlaştıracak keşfetme ve deneyimleme süreçlerine saplanma derecesini göstermektedir) olarak üçe ayrılmıştır. Bağlanma değişkeni de bağlanmada bulunma (bireylerin kimlik ile ilgili konularda karar verme derecesini göstermektedir), bağlanma ile özdeşleşme (bağlanmalarını değerlendirdikten sonraki duyguları ile özdeşleşme derecesini göstermektedir) olarak ikiye ayrılmıştır. Luyckx ve

arkadaşları (2006, 2008) seçeneklerin araştırılmasındaki üç boyutu ve bağlanma sürecindeki iki boyutu temel alarak altı kimlik statüsü önermiştir. Bunlar; başarılı, ipotekli, askıya alınmış, saplantılı askıya alınmış, kaygısız (carefree) dağınık ve dağılmış (difused) dağınık kimlik statüleridir. Luyckx ve arkadaşları (2006) kimlik boyutlarını, Beş Etken Modeli içinde ele alınan kişilik boyutları açısından karşılaştırdıkları çalışmalarında her iki bağlanma boyutunun nörotiklikle düşük düzeyde ilişkili, dışa dönüklük, anlaşılabilirlik ile de yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Seçeneklerin araştırılması boyutları açısından ise genişlemesine seçeneklerin araştırılmasının, nörotizm ve açıklıkla yüksek düzeyde ilişkili, dışadönüklük ve anlaşılabilirlikle düşük düzeyde ilişkili, derinlemesine seçeneklerin araştırılmasının dışadönüklük ve anlaşılabilirlikle yüksek düzeyde ilişkili olduğu gösterilmiştir. Luyckx ve arkadaşları (2008) altı kimlik statüsünü çeşitli değişkenlerle karşılaştırdıkları çalışmada dağılmış dağınık kimlik statüsündeki kişilerin en yüksek depresyon düzeyine sahip olduklarını, ipotekli kimlik statüsündeki bireylerin ise en düşük depresyon düzeyine sahip olduklarını göstermiştir.

Kimlik gelişiminin boyutları modelinin ergen ruh sağlığı açısından doğurgularına genel olarak bakıldığında saplantılı seçeneklerin araştırılması sürecini yoğun olarak yaşayan kişilerin ruh sağlığı açısından daha fazla sorun yaşadığı söylenebilir.

TARTIŞMA

Bu gözden geçirme çalışmasının temel amacı, Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'nın sayıltılarını temel alarak kimlik gelişimini açıklayan yaklaşımlarının temel kavramlarını gözden geçirmek ve bu yaklaşımların ergen ruh sağlığı açısından sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda bundan önceki bölümde bu yaklaşımların temel varsayımları ve önermeleri aktarılmaya çalışılmıştır. Genel olarak bu yaklaşımlara bakıldığında Marcia'nın kimlik statüleri modelinin çalışmalara yön verdiği görülmektedir. Kimlik statüleri modelinden sonra ortaya konulan modellerin/yaklaşımların ise kimlik statüleri modelinin eksiklerini gidermeye çalıştıkları görülmektedir. Marcia'nın modelinden sonra ortaya konulan modeller/yaklaşımlar kimlik gelişimi

mindeki çeşitli alanlara yoğunlaşmışlardır.

Yeni modeller/yaklaşımlarda, Marcia'nın modelinde kimlik statülerini belirlemek için kullandığı seçeneklerin araştırılması ve bağlanma seçeneklerine ek olarak farklı süreçler (Waterman'ın yaklaşımındaki kişisel anlamlılık) önerilmiş veya bilişsel süreçlere (Berzonsky'nin sosyal bilişsel modeli) odaklanılmış ya da seçeneklerin araştırılması ve bağlanma süreçleri alt boyutlara (Luyckx ve arkadaşlarının kimlik gelişimindeki boyutlar modeli) ayrılmıştır. Bu modellerin kimlik gelişimiyle ilgili literatüre yaptığı temel katkı, kimlik gelişiminde süreci ön plana çıkarmasıdır. Kimlik statüleri modeline getirilen temel eleştiri bu modelde belli bir zaman dilimindeki sonuçlara odaklanılarak bireylerin bir statü altına yerleştirmeye çalışılması ve kimlik gelişim sürecinin göz ardı edilmesidir (Bosma ve Kunnen 2001, van Hoof 1999). Özellikle kimlik gelişiminin boyutları modelinde seçeneklerin araştırılması ve bağlanma değişkenleri çeşitli evrelere ayrılarak süreç incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada gözden geçirilen modellerin/yaklaşımların ergen ruh sağlığı açısından önemli sonuçları vardır. Çalışmaların sonuçlarına göre aktif olarak kimlikle ilgili seçenekleri araştırarak ergenlerin (başarılı, askıya alınmış kimlik statüsü, bilgi yönelimli kimlik stili, anlamlandırılmış başarılı kimlik statüsü) ruh sağlığı açısından daha sağlıklı oldukları görülmektedir. Bu bireylerin özellikle benlik saygıları yüksek düzeydedir. Çuhadaroğlu'na (1986) göre benlik saygısı, bireyin kendine saygı duymasını, güven duymasını ve kendisini benimseyip değer vermesini içeren gelişimsel bir kavramdır. Bu duygunun özellikle ergenlik döneminde özel bir yeri vardır. Ergenlikte kazanılan kimlik duygusu benlik saygısıyla ilişkili olarak gelişir. Ancak seçeneklerin araştırılması her zaman ruh sağlığını sağlamamaktadır. Luyckx ve arkadaşları (2006, 2008) seçeneklerin araştırılmasının kimlik gelişimi için her zaman olumlu katkı sağlamayabileceğini belirtmiştir. Özellikle tüketim ve yarışma kültürünü, kaotik ve daha az destekleyici ilişkileri içeren ileri modern dönemde, seçeneklerin araştırılması olumlu yönde olmamaktadır (Cote 1996). Seçeneklerin araştırılması işlevsel (genişlemesine ve derinlemesine seçeneklerin araştırılması) ve saplantılı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Saplantılı seçenekler içerisinde bulunan ergenler sürekli olarak seçenekleri araştırırlar. Ancak bu araştırma süreci herhangi bir sonuç getirmez. Bu bireyler seçenekleri araştırmayı sürdürdükçe yoğun biçimde kaygı ve depresyon belirtileri gösterirler (Luyckx ve ark. 2008). Bu durumu yaratan temel sebeplerden biri gençlere yaşadıkları toplum tarafından çok fazla seçenek sunulması ancak yeterli destek ve rehberliğin sunulmamasıdır. Bu durumu destekleyen bir çalışmada Çuhadaroğlu ve arkadaşları (2004) Adana ve Ankara'da yaşayan ergenleri çeşitli değişkenlere göre karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre Ankara'da yaşayan ergenlerin kendilik kavramının sürekliliği Adana'da yaşayan ergenlerine göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Bu durum Ankara'da yaşayan ergenlerin kimlik oluşturma sürecinde daha fazla zorlandıklarını göstermektedir. Buna yol açan nedenin de Ankara'da gençler için daha fazla kimlik seçeneğinin bulunması olabileceği belirtilmiştir. Burada gözden kaçırılmaması gereken durum toplum tarafından ergenlere çok seçenek sunulmasının ergenlerin sürekli aynılık duygusunu sürdürmeyi zorlaştıracağıdır. Ancak ergenlere bu kaotik koşullar içerisinde gerekli destek verilir rehberlik yapıldığında ergenlerin yaşadıkları problemlerin düzeyinin azalabileceği söylenebilir.

Gözden geçirilen modellerin/yaklaşımların ergen ruh sağlığı açısından diğer bir önemli sonucu ise bağlanmanın var olup olmamasının ve bağlanmanın biçiminin ruh sağlığını olumlu/olumsuz yönde etkileyebileceğidir. Özellikle Waterman'ın yaklaşımında ve kimlik gelişiminin boyutları modelinde bağlanmanın biçimi ruh sağlığının olumlu/olumsuz olmasını belirlemektedir. Kimlikle ilgili seçilen öğelerin kişi için anlamlı olması ya da seçilen öğe ile özdeşleşme önemli olmaktadır. Bu durum Erikson'nun kimlik duygusu tanımlamasına karşılık gelmektedir. Erikson'a göre kimlik duygusu; "bedeninde kendini evinde hissetme, nereye doğru gidiyor olduğunu bilme duygusudur" (Erikson 1968, s.16).

Bu gözden geçirme çalışmasında ele alınan Berzonsky'nin sosyal-bilişsel yaklaşımı, kimlik gelişimi ile ilgili sorunlar yaşayan ergenlere bilişsel-davranışçı terapi uygulamalarında uzmanlar için önemli sonuçlara sahiptir. Bilişsel davranışçı terapi bireylerin olaylara

bakış biçimine, inançlarına ve zihinsel tutumlarına odaklanmaktadır (Sungur 2003). Bilişsel davranışçı terapi uygulamalarında uzmanların kimlik gelişimiyle ilgili sorunlar yaşayan gençlerde sosyal-bilişsel yaklaşımın sonuçlarını (kimlik hakkındaki bilgilere, olaylara nasıl yaklaştıkları, bilgileri, olayları değerlendirdikleri) göz önünde bulundurmaları yararlı olabilir.

Türkiye’de kimlik gelişimini ruh sağlığı açısından inceleyen çalışmalara bakıldığında çoğu çalışmanın (Çuhadaroğlu 2001, Karacan ve ark. 1998, Terbaş 2004) Kohut’un kendilik psikolojisi kuramına dayandırılarak yapıldığı görülmektedir. Kimlik statülerinin ve yukarıda aktarılan modellerin/yaklaşımların ruh sağlığı açısından nasıl farklılaştığına ilişkin çalışmalar sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda (Eryüksel 1987, Varan 1992) kimlik statüleri genellikle demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Kimlik gelişiminin ergen ruh sağlığı açısından önemi göz önüne alındığında kimlik gelişiminin ve ruh sağlığı değişkenlerinin birlikte inceleneceği çalışmaların yapılması çok önemli görünmektedir.

Bu gözden geçirme çalışmasında Erikson’un kuramının sayıltılarını temel alarak oluşturulan kimlik gelişimi modellerinin/yaklaşımlarının temel varsayımları ve ruh sağlığı açısından bu modellerin/yaklaşımların sonuçları incelenmeye çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında ortaya konulan modellerin/yaklaşımların Erikson’un (1968) kimlik hakkındaki önermelerini belirli düzeylerde yansıttıkları söylenebilir. Bununla birlikte Erikson’un kimlik hakkındaki önermelerinin değişen toplumsal dinamikler içerisinde geçerliliğini koruyup koruyamadığı da önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle küreselleşme ve postmodern kültürün etkisiyle kimliğin temel ögesi olan aynılık ve sürekliliğin ne kadar olabileceği ya da oluşturulabileceği sorunu incelenmeye değer görülebilir.

Sonuç olarak bu gözden geçirmenin sonuçlarına bakıldığında ergenlik döneminde yaşanan problemlerin kimlik gelişimi etrafında toplandığı ve ergenlerle çalışan ruh sağlığı uzmanlarının kimlik değişkenini ve bu konuda ortaya konan yaklaşımların/modellerin sonuçlarını ergenlerle çalışırken göz önünde bulundurmaları önemli görünmektedir.

KAYNAKLAR

Adams GR, Gullotta TP, Markstrom-Adams C (1994) *Adolescent Life Experience*, Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Company.

Berzonsky M (1992) *A process perspective on identity and stress management*, G.R. Adams, R.M. Montemary (Eds), *Adolescent Identity Formation*, Newbury park Sage pub., 193-215.

Berzonsky M, Ferrari J (1996) *Identity orientation and decisional strategies*, *Pers Individ Dif* 20: 597-606.

Berzonsky MD, Nurmi JE, Kinney A ve ark. (1999) *Identity processing style and cognitive attributional strategies: similarities and difference across different contexts*. *Eur J Pers* 13: 105-120.

Berzonsky MD (2003) *Identity style and well-being: Does commitment matter?* *Identity* 3: 131-142.

Bomsa HA, Kunnen ES (2001) *Determinants and mechanisms in identity development: A review and synthesis*. *Dev Rev* 21: 39-66.

Clancy S, Dollinger S (1993) *Identity, self and personality, I: Identity status and the five-factor model of personality*. *J Res Adolesc* 3: 227-246.

Cote JE (1996) *Sociological perspectives on identity formation: The culture-identity link and identity capital*. *J Adolesc* 19: 417-428.

Cote JE, Levine C (1988) *A critical examination of ego identity status paradigm*. *Dev Rev* 8: 147-184.

Çelen N, Kuşdil ME (2006) *Parental control mechanism and their reflection to identity styles of Turkish adolescent*, X. EARA Conference, Antalya, 2-6 May 2006.

Çuhadaroğlu F (1986) *Üniversite gençlerinde psikiyatrik semptom dağılımı*. XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. R. Saygılı (Ed), İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 15-21.

Çuhadaroğlu F (2001) *Kendilik patolojisi olarak kimlik kargaşası*. *Türk Psikiyatri Dergisi* 12: 309-314.

Çuhadaroğlu Çetin F, Canat S, Kılıç E ve ark. (2004) *Ergen ve Ruhsal Sorunları: Durum Saptama Çalışması*. Ankara, Tubitak Matbaası.

Demir H, Dereboy F, Dereboy Ç (2009) *Gençlerde kimlik bocalaması ve psikopatoloji*. *Türk Psikiyatri Dergisi* 20: 227-235.

Dereboy ve ark. (1999) Gençlerde kimlik gelişimi sürecini değerlendirmekte kullanılan iki ölçeğin psikometrik özellikleri: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 10: 9-101.

Erikson EH (1963) *Childhood and Society*. New York, Norton.

Erikson EH (1968) *Identity, Youth and Crisis*. New York, Norton.

Eryiğit S, Kerpelman J (2009) Using the processing style *q* short to examine identity styles of Turkish young adults. *J Adolesc* 32: 1137-1158.

Eryüksel G (1987) *Ergenlerin Kimlik Statülerinin İncelenmesine Yönelik Kesitsel Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fulton A (1997) *Identity status, religious orientation, and prejudice*. *J Youth Adolesc* 26: 1-11.

Karacan E, İçcan C, Şener Ş (1998) *Klinik ve terapi sürecinin kendilik psikolojisi açısından değerlendirilmesi: Bir ergen olgu sunumu*. *Klinik Psikiyatri* 1: 51-55.

Kroger J (2000) *Ego identity status research in the new millennium*. *Int J Behav Dev* 24: 145-148.

Luycky K, Soenens S, Goossens L (2006) *The personality-identity interplay in emerging adult women: Convergent findings from complementary analyses*. *Eur J Pers* 20:195-215.

Luyckx K, Schwartz SJ, Berzonsky MD ve ark. (2008) *Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence*. *J Res Pers* 42: 58-82.

Marcia J (1980) *Identity in adolescence*. J. Adelson (Eds), *Handbook of Adolescent Psychology*. Wiley, New York, s:159-187.

Marcia J (1989) *Identity and intervention*. *J Adolesc* 12: 401-410.

Marcia J (1994) *The empirical study of ego identity*. H.A. Bosma (Ed), *Identity and Development: On Interdisciplinary Approach*, Thousand Oaks, Calif, s: 67-80.

Marcia J (2002) *Identity and psychosocial development in adulthood*. *Identity* 2: 7-28.

Nurmi JE, Berzonsky MD, Tammi K ve ark. (1997) *Identity processing orientation, cognitive and behavioural strategies and well-being*. *Int J Behav Dev* 21: 555-570.

Patterson S, Sochting I, Marcia J (1992) *The inner space and beyond: Women and identity*. G.R. Adams, R. M. Montemayor (Eds). *Adolescent Identity Formation*, Newbury Park Sage Pub, s:9-22.

Schwartz SJ, Pantin H (2006) *Identity development in adolescence and emerging adulthood: The interface of self, context and culture*. A. Columbus (Ed). *Advances in Psychology Research*, Nova Science Publishes, s:1-40.

Sungur MZ (2003) *Bilişsel ve davranışçı terapilerin temel ilke ve özellikleri ve entegre yaklaşımın yararları*. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi* 11: 31-38.

Terbaş Ö (2004) *Kendilik psikolojisi kuramına göre kendilik bozuklukları: Bir olgu sunumu*. *Türk Psikiyatri Dergisi* 15: 70-76.

van Hoof A (1999) *The identity status approach: In need of fundamental revision and qualitative change*. *Dev Rev* 19: 622-647.

Varan A (1992) *Liseli Gençlerin Kimlik statülerinin Cinsiyet, Yaş Ve Sosyo-Kültürel Çevre Açısından İncelenmesi (Doktora tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vleioras G, Bosma HA (2005) *Are identity styles important for psychological well-being?* *J Adolesc* 28: 397-409.

Wallace-Broschious A, Serafica F, Osipow S (1994) *Adolescent career development: Relationships to self-concept and identity status*. *J Res Adolesc* 4: 127-149.

Waterman A (1992) *Identity as an aspect of optimal psychological functioning*, G.R. Adams, R.M: Montemayor (Eds). *Adolescent Identity Formation*, Newbury Park Sage Pub, s:51-72.

Waterman A (1999) *Identity, the identity statuses, and identity statuses development: A contemporary statement*. *Dev Rev* 19:591-621.